

ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง “มารู้จักภูมิปัญญา”
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง ภูมิปัญญาสร้างอาชีพ
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง มารู้จักภูมิปัญญา
รายวิชา การงานอาชีพ ๔ รหัสวิชา ๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ความหมายของภูมิปัญญา และภูมิปัญญาไทย

คำว่า “ภูมิปัญญา” ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Wisdom” นั้น ทางกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (๒๕๕๙) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา ถ่ายทอด สืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของไทยมีความเด่นชัดในหลายด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมและภาษา

“ภูมิปัญญาไทย” ตามความหมายจาก โครงการสารานุกรมสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (๒๕๖๐ : ออนไลน์) คือ ความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิคการตัดสินใจ ผลิตผลงานของบุคคลอันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนา ปรับปรุง และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๘ : ๖-๗) ยังนิยามคล้ายคลึงกันไว้ว่า องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนาและถ่ายทอด สืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมตามยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้และความสามารถร่วมกันของคนไทย เกิดจากการหลอมร่วมกันของ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ โดยจะเป็นประสบการณ์ที่ถ่ายทอด สืบสานต่อกันมาผ่านกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาต่อยอด เติบโต เลือกรับมาต่อเนื่องกันจากรุ่นสู่รุ่นของคนไทย โดยภูมิปัญญาไทยเกิดขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่ร่วมกัน แก้ไขปัญหาวิถีชีวิตคนไทยให้สอดคล้องกับยุคสมัย

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนไทยที่ถูกกลั่นกรองจากประสบการณ์ ผ่านการปรับปรุงและพัฒนา จนสามารถถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลังสามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” มีผู้ให้นิยามมากมาย ซึ่งสามารถรวบรวมได้ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ภาษาอังกฤษใช้คำว่า (Local Wisdom) ซึ่งถือเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งและมีความหมายด้วยกันหลากหลายความหมาย คือ พื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้านหรือประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เป็นความรู้ของชาวบ้านที่ได้เรียนรู้และได้สั่งสมประสบการณ์ของบุคคล มีการสืบทอดความรู้ความสามารถกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้มาทางตรงคือได้รับประสบการณ์เอง ส่วนความรู้ทางอ้อมเป็นการเรียนรู้จากผู้ใหญ่อาศัยการจดจำนำมาใช้ จึงเป็นลักษณะของความรู้ที่สะสมและได้สืบทอดกันมา

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) ได้นิยามภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ชุดความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของคนในท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น จะไม่เหมือนกันเพราะถูกสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

สามารถ จันทร์สุรย์ (๒๕๓๖) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า องค์ความรู้หรือความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือจากผู้ใหญ่และสั่งสมประสบการณ์เพื่อสืบทอดกันมา สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างทันสมัย

โดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผลผลิตทางปัญญาประกอบด้วย องค์ความรู้ และทักษะของคนในท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการทางด้านความเป็นอยู่และทางด้านจิตใจของคนในท้องถิ่น ส่งผลถึงความผาสุกในชีวิตและความสงบสุขของคนในท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

๑. สร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทย คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์มากมาย และถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ เช่น คนไทยมีอักษรเป็นของตนเองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และพัฒนาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน วรรณกรรมไทยมีความไพเราะ เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมไปถึงภูมิปัญญาไทยด้านอาหารที่มีรสชาตอร่อยเป็นที่ถูกใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และสามารถป้องกันโรคได้ด้วย เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยที่มีชื่อเสียงยังมีอีกมากมายไม่สามารถยกมากล่าวได้หมด นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น

๒. ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงปกครองประชาชนด้วยความเมตตา แบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อนสามารถติระขังเพื่อขอความช่วยเหลือ พระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาของพระองค์เองในการทรงกระทำยุทธหัตถีจนชนะข้าศึก ทำให้สามารถประกาศอิสรภาพชนะข้าศึกศัตรูได้

๓. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคมและธรรมชาติ เช่น ในการรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า เพื่อให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับท้องถิ่น

๔. ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย แม้ว่าความรู้สมัยใหม่ จะล้นหลามเข้ามามากมาย แต่ภูมิปัญญาไทย ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัด เป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถฟื้นฟูธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์เพื่อทดแทนสภาพเดิมที่ถูกทำลายไป

๕. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในสังคมไทยประกอบไปด้วยบุคคลที่นับถือศาสนาหลากหลาย เช่น พุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่คนไทยนับถือศาสนาพุทธ โดยได้นำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้ส่ำนึกผิด ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์นำเอาหลักธรรมคำสอนของศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ตัวอย่างภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การถ่ายทอด ความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชน ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ป่าชายเลนที่ทอดยาวไปตามชายฝั่งอ่าวบางขุนไทร ป่าชายเลนกว่า ๖,๐๐๐ ไร่ บริเวณภาคกลางหรือก้นอ่าวไทย ผืนป่าและชายฝั่งทะเลแห่งนี้เป็น “แหล่งผลิตหอยแครงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย” และอาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งเพาะพันธุ์หอยแครงตามธรรมชาติแหล่งสุดท้ายที่เหลืออยู่ ชาวบ้านในตำบลบางขุนไทรจะเก็บหอยด้วยมือและกระดานดิบ ซึ่งคือตัวแทนเครื่องมือหากินของชาวบ้านที่สะท้อนถึงความเคารพและเป็นมิตรกับธรรมชาติ เก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยมือเปล่าไม่ใช่เครื่องจักรใด ๆ และรบกวนธรรมชาติให้น้อยที่สุด การเก็บหอยด้วยมือเปล่าและกระดานดิบ เป็นภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อยู่คู่กับท้องถิ่นและสังคมไทย ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

จากที่ได้กล่าวไปจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ช่วยอำนวยความสะดวกและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคม ดังนั้นเราควรช่วยกันอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาไทย รวมถึงถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติเพื่อให้ภูมิปัญญาไทยอยู่คู่กับสังคมตลอดไป

แหล่งอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๙). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ :

รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗).

ประภัสสร ทองยนิติ. *ภูมิปัญญาไทย : องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย*.

[https://www.stou.ac.th/study/sumrit/๑๐-๕๘\(๕๐๐\)/page๓-๑๐-๕๘\(๕๐๐\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/๑๐-๕๘(๕๐๐)/page๓-๑๐-๕๘(๕๐๐).html)

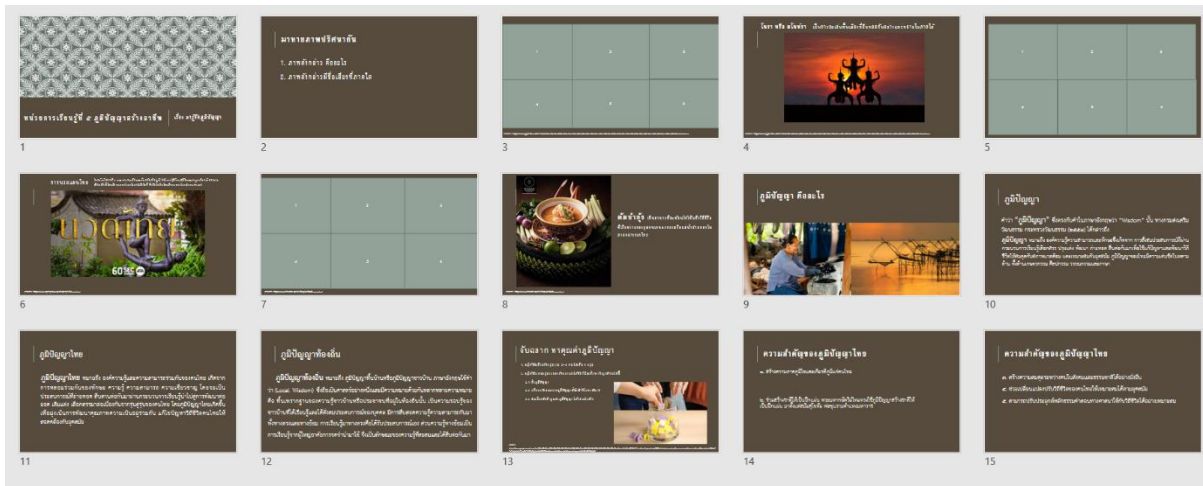
หทัยรัตน์ บุญโยป๊ะภูมิก. (๒๕๖๑). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา.

https://www.mebmarket.com/?action=book_details&book_id=๙๔๗๔๔

PANGPOND. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยประกอบอาชีพดำรงชีวิต.

<https://www.pangpond.com/%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%9B%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%99>

-ร่าง-สื่อ Powerpoint สำหรับครู เรื่อง มาตรฐานภูมิปัญญา
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง ภูมิปัญญาสร้างอาชีพ
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง มาตรฐานภูมิปัญญา
 รายวิชา การงานอาชีพ ๔ รหัสวิชา ง๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

หมายเหตุ สื่อประกอบการสอนครูต้นทางและครูปลายทางสามารถปรับตกแต่งหาภาพประกอบได้เพิ่มเติมตาม
 บริบทท้องถิ่นหรือโรงเรียนตามความเหมาะสม

สื่อ ฉลาก“มารู้คุณค่าภูมิปัญญากัน” สำหรับครู เพื่อประกอบการทำกิจกรรมกลุ่มของนักเรียน
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง ภูมิปัญญาสร้างอาชีพ
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง มารู้จักภูมิปัญญา
 รายวิชา การงานอาชีพ ๔ รหัสวิชา ง๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สงกรานต์	ลิเก	โคมลำนนา	ต้มยำ	มวยไทย
ลอยกระทง	ละครชาตรี	เครื่องจักสาน	ส้มตำ	ว่าวไทย
ทำขวัญข้าว	โขน	ผ้าทอมือ	ข้าวย่ำ	กระบี่กระบอง
บุญบั้งไฟ	หมอลำ	เรือไทย	น้ำพริก	ตะกร้อลอดห่วง
สารทเดือนสิบ	โนรา	โปงลาง	กระยาสารท	นวดไทย

หมายเหตุ ครูต้นทางและครูปลายทางสามารถปรับเปลี่ยนชื่อภูมิปัญญาข้างต้นได้ตามความเหมาะสม